

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ลำไยเป็นไม้ผลเศรษฐกิจที่สำคัญ สามารถปลูกได้ดีทางภาคเหนือของไทย พื้นที่ปลูกลำไยได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เนื่องจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สนับสนุนให้มีโครงการปรับ โครงสร้างระบบการผลิตการเกษตรจึงทำให้เกษตรกรหันมาปลูกลำไยทดแทนในพื้นที่นาดอนเพราะให้ผลตอบแทนสูงกว่าการทำนา และในปี พ.ศ. 2540 ได้มีการใช้โพแทสเซียมคลอไรด์เพื่อกระตุ้นให้ลำไยออกดอกนอกฤดู จึงทำให้ผลผลิตออกสู่ตลาดได้ตลอดทั้งปีเป็นผลให้พื้นที่ปลูกลำไยกระจายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 1, 2551) ในปี พ.ศ. 2547 มีพื้นที่ปลูกลำไย 930,822 ไร่ (เนื้อที่ให้ผลผลิต 680,294 ไร่) และเพิ่มขึ้นเป็น 1,035,556 ไร่ (เนื้อที่ให้ผลผลิต 966,831 ไร่) ในปี พ.ศ. 2551 ส่วนผลผลิตในปี พ.ศ. 2547 มี 597,272 ตัน เพิ่มขึ้นเป็น 1,138,982 ตัน ในปี พ.ศ. 2551 แต่ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ลดลงเป็น 493 กก./ไร่ จาก 878 กก./ไร่ ในปี พ.ศ. 2547 เนื่องจากราคาไม่จูงใจให้เกษตรกรเพิ่มการลงทุนในการดูแลรักษา และสภาพอากาศที่แปรปรวนทำให้ลำไยติดผลลดลง (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2551ก)

ภาคเหนือเป็นแหล่งผลิตลำไยที่สำคัญของประเทศ พื้นที่ปลูกที่สำคัญ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน โดยในปี พ.ศ. 2551 จังหวัดเชียงใหม่มีเนื้อที่เพาะปลูกมากที่สุดคือ 317,173 ไร่ รองลงมาคือ จังหวัดลำพูน 275,871 ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552) ซึ่งในปี พ.ศ. 2551 จังหวัดเชียงใหม่มีผลผลิตรวมมากที่สุดถึง 150,993 ตัน รองลงมาคือ จังหวัดลำพูนมีผลผลิตรวม 120,399 ตัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2551ข) ในปัจจุบันพื้นที่ปลูกลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งจากปีเพาะปลูก 2546/2547 จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ปลูก 234,562 ไร่ เพิ่มขึ้นเป็น 317,173 ไร่ ในปีเพาะปลูก 2551/2552 พื้นที่ปลูกที่สำคัญในการผลิตลำไยคือ อำเภอจอมทอง อำเภอพร้าว อำเภอสันป่าตอง อำเภอสารภี อำเภอดอยหล่อ อำเภอฮอด และอำเภอแม่แตง ตามลำดับ โดยที่อำเภอจอมทองมีพื้นที่ปลูกลำไยมากที่สุดคือ 56,932 ไร่ รองลงมาคือ อำเภอพร้าว 34,151 ไร่ และอำเภอสันป่าตอง 27,291 ไร่ ตามลำดับ (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2551ก) ส่วนในจังหวัดลำพูนมีพื้นที่ปลูก 233,013 ไร่ ในปีเพาะปลูก 2546/2547

เพิ่มขึ้นเป็น 275,871 ไร่ ในปีเพาะปลูก 2551/2552 พื้นที่ปลูกที่สำคัญในการผลิตลำไยของจังหวัดลำพูนคือ อำเภอเถิน อำเภอป่าซาง อำเภอเมืองลำพูน อำเภอบ้านโฮ่ง และอำเภอแม่ทา ตามลำดับ โดยอำเภอเถินมีพื้นที่ปลูกลำไยมากที่สุดคือ 76,475 ไร่ รองลงมาคือ อำเภอป่าซาง 51,861 ไร่ และอำเภอเมืองลำพูน 42,525 ไร่ ตามลำดับ (สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน, 2552)

จากพื้นที่เพาะปลูกลำไยที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกร และการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของการผลิตลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน รวมทั้งลักษณะตลาดลำไย ซึ่งเป็นตลาดที่มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมากและสินค้าที่ซื้อขายกันมีลักษณะเหมือนกัน (homogeneous product) ดังนั้นจึงทำให้ทราบว่าโครงสร้างตลาดลำไยเป็นแบบตลาดแข่งขันสมบูรณ์ (perfect competition) ซึ่งโครงสร้างการตลาดเป็นตัวที่กำหนดพฤติกรรมทางการตลาด และพฤติกรรมทางการตลาดที่เปลี่ยนแปลงไปก็มีผลต่อการดำเนินงานด้านการตลาด ดังจะเห็นได้จากการเพิ่มพื้นที่ปลูกของเกษตรกรดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น และจากการที่ชาวใต้หวันเข้ามาเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ลำไยจากลำไยสดเป็นลำไยอบแห้งทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการส่งออกขึ้นก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการตลาดในเรื่องของการผลิตอันจะส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านการตลาดในเรื่องของราคา ต้นทุนและรูปแบบการผลิตลำไยต่อไป นอกจากนี้การแทรกแซงราคาลำไยของรัฐบาล อันจะเห็นได้จากนโยบายการตลาดลำไยต่างๆ ส่งผลต่อพฤติกรรมทางการตลาดในเรื่องการกำหนดราคาด้วย

ในปัจจุบันได้มีการผลิตลำไยทั้งในฤดูและนอกฤดูกันอย่างแพร่หลาย โดยสามารถขายได้ใน 2 รูปแบบคือ ลำไยช่อ และลำไยร่วง ซึ่งความต้องการซื้อขยาลำไยในตลาดเป็นตัวกำหนดราคาซื้อขยาลำไยช่อและลำไยร่วงและเป็นตัวกำหนดกลไกในการผลิตลำไยว่าควรผลิตในฤดูหรือผลิตทั้งในฤดูและนอกฤดู รวมทั้งควรขายในรูปแบบลำไยช่อหรือลำไยร่วงเพื่อให้ได้รับราคาดี แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับการวางแผนการผลิตของเกษตรกรเอง ซึ่งจากลักษณะการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปที่มีทั้งการผลิตแบบในฤดูและแบบนอกฤดู ส่งผลต่อพฤติกรรมทางการตลาดลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนด้วย ดังจะเห็นได้จากการกำหนดราคาในตลาดลำไย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการขายลำไยในตลาด ดังเช่นในอดีตส่วนใหญ่ขายแบบเหมาสวนเนื่องจากสะดวกและไม่ต้องจ้างแรงงานเก็บเกี่ยว ต่อมาเมื่อราคาลำไยในท้องตลาดมีราคาดีจึงมีทั้งการขายแบบเหมาสวนและมีการนำผลิตผลออกสู่ตลาดไปขายเองมากขึ้น และในปีที่ผลิตผลออกสู่ตลาดมาก รัฐบาลมีนโยบายการตลาดลำไยเข้ามากระจายผลผลิตและช่วยเหลือเกษตรกร ซึ่งทำให้รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงตลาดลำไย

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ทั้งในเรื่องการเพิ่มพื้นที่ปลูก การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากที่มีการผลิตเฉพาะลำไยในฤดูในรูปแบบปล่อยไปตามธรรมชาติ ปรับเปลี่ยนมาเป็นการ

ผลิตเฉพาะลำไยในฤดูที่ใช้โพแทสเซียมคลอไรด์เข้ามาช่วยให้ลำไยออกดอกได้ดีขึ้น หรือรูปแบบการผลิตลำไยที่มีทั้งในฤดูและนอกฤดู การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ลำไยจากลำไยสดเป็นลำไยอบแห้งเพื่อการส่งออก รวมทั้งการกำหนดราคาในตลาดและนโยบายการตลาดลำไยต่างๆ อันทำให้เกิดการแทรกแซงราคาลำไยโดยรัฐบาล จึงควรที่มีการศึกษาพฤติกรรมทางการตลาดลำไย เพื่ออธิบายเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจนขึ้น ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการตลาดลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ซึ่งใช้แนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์การจัดองค์กรทางอุตสาหกรรม (industrial organization) เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาสำหรับอธิบายพฤติกรรมทางการตลาดของลำไยสด สำหรับเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้ปลูกรายเดิม เกษตรกรผู้ปลูกรายใหม่ๆ เพื่อให้มีความเข้าใจการตลาดลำไยได้ดีขึ้น ตลอดจนภาครัฐบาลสามารถนำเอาผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางแก้ไขข้อบกพร่องให้เกษตรกรมีทางเลือกด้านการผลิตและการตลาดมากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อทราบข้อมูลของการผลิตและการตลาดลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน
- 1.2.2 เพื่อทราบถึงพฤติกรรมทางการตลาดลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สถาบันหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำเอาผลการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมทางการตลาดลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน มาใช้เป็นแนวทางในการเสนอและกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการผลิตและการตลาดได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้ปลูกรายเดิม เกษตรกรผู้ปลูกรายใหม่ และผู้ที่สนใจทั่วไปได้มีความรู้ความเข้าใจการตลาดลำไยและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาในครั้งนี้ มีขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่คือ ศึกษาจากอำเภอตัวอย่างของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูนที่มีพื้นที่ปลูกลำไยมากที่สุด 3 อันดับแรกของทั้งสองจังหวัด โดยในจังหวัดเชียงใหม่ศึกษาเฉพาะเกษตรกรผู้ปลูกลำไยและผู้ประกอบการค้าลำไยในเขตพื้นที่อำเภอ

จอมทอง อำเภอพร้าว และอำเภอสันป่าตอง ส่วนในจังหวัดลำพูนศึกษาเฉพาะเกษตรกรผู้ปลูกลำไย และผู้ประกอบการลำไยในเขตพื้นที่อำเภอลี้ อำเภอป่าซาง และอำเภอเมืองลำพูน ในการศึกษา พฤติกรรมทางด้านการตลาดศึกษาจากเกษตรกรผู้ปลูกลำไย 3 ขนาดพื้นที่ปลูกคือ เกษตรกรที่มีสวน ลำไยขนาดพื้นที่ 1-5 ไร่ ขนาดพื้นที่มากกว่า 5 ไร่แต่ไม่เกิน 10 ไร่ และขนาดพื้นที่มากกว่า 10 ไร่ ขึ้นไป

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาถึงลักษณะทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยทั้งในฤดูและนอก ฤดู และผู้ประกอบการลำไย พร้อมทั้งศึกษาการผลิตและการตลาดลำไยสดทั้งลำไยช่อและลำไย ร่วง รวมถึงศึกษาปัญหาด้านการผลิตและด้านการตลาดของลำไยสดในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ซึ่งวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้มาจากแบบสอบถามและข้อมูลทุติยภูมิ และการศึกษาพฤติกรรมทางด้านการตลาดลำไย ศึกษาพฤติกรรมทางด้านการตลาดลำไยสดในฤดูและนอกฤดูของเกษตรกรผู้ปลูก ลำไยทั้งลำไยช่อและลำไยร่วง รวมทั้งผู้ประกอบการลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ซึ่ง วิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้มาจากแบบสอบถามและข้อมูลทุติยภูมิ โดยพิจารณาในด้านการกำหนด ราคา ด้านการแข่งขัน และพฤติกรรมตลาดอันเนื่องมาจากนโยบายการตลาดลำไยของรัฐบาล รวมทั้งพิจารณาการเปลี่ยนแปลงราคาลำไยช่อและลำไยร่วงพันธุ์คอเกรด AA, A และ B แนวโน้ม ราคาส่งที่เกษตรกรได้รับโดยใช้ข้อมูลราคาที่เกษตรกรผู้ปลูกลำไยได้รับในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ซึ่งเป็นข้อมูลรายเดือนตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2549 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2553 จากหน่วยงาน ภาครัฐต่างๆ

1.5 นิยามศัพท์

ลำไยสด หมายถึง ผลผลิตลำไยที่ได้ทำการเก็บเกี่ยวจากต้นลำไยโดยที่ยังไม่ผ่านการแปรรูป ใดๆ

ลำไยช่อ หมายถึง ลำไยสดที่ได้จากการเก็บเกี่ยวโดยมีลักษณะเป็นช่อๆ แต่ละช่อ ประกอบด้วยผลลำไยและใบที่ติดมากับช่อลำไย

ลำไยร่วง หมายถึง ลำไยสดที่ได้จากการปลิดผลออกจากช่อ และทำให้ได้เป็นลำไยผล เดี่ยวๆ ออกมาก่อนที่จะนำไปใช้ในการแปรรูป

ลำไยในฤดู หมายถึง ลำไยพันธุ์คอที่มีการออกดอกและติดผลตามธรรมชาติหรือมีการใช้ โปแตสเซียมคลอไรด์เข้ามาช่วยให้ลำไยออกดอกได้ดีขึ้นโดยมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตออกสู่ตลาด ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม

ลำไยนอกฤดู หมายถึง ลำไยพันธุ์ดอที่มีการตัดแต่งกิ่งหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแตกใบและกิ่งที่สมบูรณ์สำหรับการออกดอก แล้วใช้โพแทสเซียมคลอไรด์เพื่อชักนำให้ลำไยออกดอกและติดผลนอกฤดูกาลโดยมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตก่อนลำไยในฤดูหรือเก็บเกี่ยวหลังจากที่ลำไยในฤดูมีผลผลิตออกสู่ตลาด

แรงงานหลัก หมายถึง เกษตรกรที่ทำการผลิตลำไย รวมถึงแรงงานครอบครัวที่เข้ามาช่วยในการผลิตลำไย

แรงงานเสริม หมายถึง แรงงานจ้างซึ่งเกษตรกรเจ้าของสวนลำไยได้ทำการจ้างแรงงานจากภายนอกเพื่อเข้ามาช่วยในการผลิตลำไย